

ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ

Κείμενα Παιδευτικού Προβληματισμού

ΙΔΡΥΤΗΣ: Κ. Ν. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Δύσκολον θέρεμμα άνθρωπος
Πλάτων

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΓΡΑΦΟΥΝ:

Βασίλης Τσάφος
Ηλίας Ματσαγγούρας
Παύλος Μαράντος
Ασπασία Οικονόμου
Θοδωρής Γόγολος
Αριστοτέλης Παπαγεωργίου
Έλενα Ζυγούρη

Απ. Χαραλαμπίδης

Παρασκευή Γκόλια
Δημήτριος Κ. Γιαννακόπουλος
Φρόσω Μόττη-Στεφανίδη
Ευάγγελος Ι. Μανωλάς
Αρτέμιος Μ. Αθανασάκης
Γιώργος Αλ. Λαζάνης
Γ. Μ. Ιγνατιάδης

ΕΤΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟ ΟΓΔΟΟ • ΑΘΗΝΑ • 2004

ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ

Τρίμηνη έκδοση παιδευτικού προβληματισμού
της Επιστημονικής Ένωσης «Νέα Παιδεία»

ΙΔΡΥΤΗΣ : Κ. Ν. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΗΛΙΑΣ Κ. ΔΗΜΑΚΑΚΟΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ : ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: Σόλωνος 77, Αθήνα τ.τ. 10679, τηλ. 210 3636007

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ: Εσωτερικού	: €.	15
Κύπρου	: €.	18
Ευρώπης	: €.	18
Αμερικής	: €.	19
Τραπεζών-Οργανισμών	: €.	19
Φοιτητών-Σπουδαστών	: €.	9

ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ:
Ηλίας Κ. Δημακάκος, Θερμοπυλών 18, Γλυφάδα

Η επιλογή της ύλης γίνεται από Επιτροπή.
Τα κείμενα που έχουν υπογραφή εκφράζουν τις απόψεις του συγγραφέα.
Επιτρέπεται η αναδημοσίευση των κειμένων ύστερα από έγγραφη άδεια της «Νέας Παιδείας».
Η «ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ» (ως Επιστημονική Ένωση και ως περιοδικό) δεν είναι κερδοσκοπική.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ «ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ»

Κώστας Μπαλάσκας, πρόεδρος
Δέσποινα Σιδηροπούλου-Δημακάκου, αντιπρόεδρος
Ηλίας Κ. Δημακάκος, γ. γραμματέας
Παναγιώτης Μπραζιώτης, ταμίας
Στέφανος Τζέπογλου, μέλος

ΦΩΤΟΣΥΝΘΕΣΗ «ΠΟΡΕΙΑ», Ζωοδόχου Πηγής 6

ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ

Quarterly review on educational research

Address: Solonos 77, 106 79 Athens, Greece

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ	σελ. 5
Σχολιογραφία	» 7
Τιμητική Εκδήλωση για τον Κώστα Μπαλάσκα	» 16
Βασίλης Τσάφος, Τα προγράμματα σπουδών και η δυνατότητα αναμόρφωσής τους από τον εκπαιδευτικό της πράξης: Η συμβολή του μοντέλου διαδικασίας	» 18
Ηλίας Γ. Μатσαγγούρας, Πραγματολογικά κείμενα στα διδακτικά εγχειρίδια: Κειμενογλωσσικές προδιαγραφές και διδακτικές συνεπαγωγές	» 26
Παύλος Μαράντος, Ασπασία Οικονόμου, Αριστοτέλους «Πολιτικά»: Πόλη-πολίτης-πολιτική-πολίτευμα-πολιτικός, ιδέες διαχρονικές και επίκαιρες	» 49
Θεωρής Γόγολος, Δυο «σχολικά» ποιήματα της Κικής Δημουλά	» 64
Αριστοτέλης Παπαγεωργίου, Έλενα Ζυγούρη, Παρασκευή Γκόλια, Λεξιλογική επεξεργασία του λογοτεχνικού Κειμένου	» 79
Δημήτριος Κ. Γιαννακόπουλος, Η δυναμική του οικονομικού παράγοντα στην ιστορία των ευρωπαϊκών διεθνών σχέσεων	» 86
Φρόσω Μόττη-Στεφανίδη, Η πολιτισμική διάσταση στις αντιλήψεις των γονέων και των εκπαιδευτικών σχετικά με την ψυχολογική επάρκεια των παιδιών και των εφήβων	» 101
Ευάγγελος Ι. Μανωλάς, Αρτέμιος Μ. Αθανασάκης, «Αρχές περιβαλλοντικών επιστημών» Β΄ τάξης ενιαίου λυκείου	» 116
Γιώργος Αλ. Λαζάνης, Homo Economicus	» 125
Γ. Μ. Ιγνατιάδης - Απ. Χαραλαμπίδης, Η διδακτική αξιοποίηση του εικαστικού υλικού της «Ομήρου Οδύσσειας» Α΄ γυμνασίου	» 136
Βιβλιοκριτική	» 153
Βιβλιοπαρουσίαση	» 160

Κι εγώ κρατώ στα χέρια μου κοτζάμι σφαγμένο μύθο.

Με τη νέα συλλογή της η Τ.Κ. παρουσιάζει σαφή εξέλιξη και ωρίμανση χωρίς όμως να απομακρύνεται από το πρόσωπό της, δηλαδή από το προσωπικό της ύφος και τον τόνο της ποιητικής ομιλίας της. Η εξέλιξη και η ωρίμανση συνίστανται κυρίως στη διεύρυνση και την εμπάθυνση του ποιητικού εγώ και του ποιητικού κόσμου της, διότι Το Μετρο είναι σύλληψη και σύνθεση μεγαλύτερης πνοής, ωριμότερου στοχασμού και περισσότερο προωθημένης τεχνικής με θεατρικά πρόσωπα και δρώμενα, που ζωντανεύουν τη νέκρια και μαζί τη ρήση του Ηράκλειτου: Οδός άνω κάτω μία.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ

Ευαγγελία Φρυδάκη, Η θεωρία της λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας, εκδ. Κριτική, Σεπτέμβριος 2003.

Ο διάλογος σχετικά με τη διδακτική της λογοτεχνίας έχει ανοίξει εδώ και πολλά χρόνια. Πρόσφατα κυκλοφόρησε ένα βιβλίο που πραγματικά φωτίζει πολύπλευρα τις πτυχές του συγκεκριμένου διαλόγου. Πρόκειται για το βιβλίο της κας Ευαγγελίας Φρυδάκη, *Η θεωρία της λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας*.

Η συγγραφέας είναι φιλόλογος, δίδακτρας, υπηρέτησε πολλά χρόνια στη δημόσια Δευτεροβάθμια εκπαίδευση και είναι λέκτορας στον Τομέα Παιδαγωγικής του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, στο γνωστικό αντικείμενο «Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας».

Με τη συγκεκριμένη εργασία, που είναι αποτέλεσμα μιας εικοσαετούς περίπου ενασχόλησης με τη διδασκαλία της λογοτεχνίας, η συγγραφέας επιχειρεί να ορίσει ένα νέο πλαίσιο για τη διασύνδεση της διδακτικής της λογοτεχνίας ως γνωστικού αντικείμενου με τις επιστημονικές εξελίξεις που έχουν συντελεστεί στο πεδίο της λογοτεχνικής θεωρίας.

Το βιβλίο αποτελείται από τον Πρόλογο (σ. 9-12), την Εισαγωγή (σ. 13-22), τρία κεφάλαια (Α΄ κεφ. σ. 23-114, Β΄ κεφ. σ. 115-187 και Γ΄ κεφ. σ. 189-294), τον Επίλογο (σ. 295-297), τη Βιβλιογραφία (σ. 298-313) και το Ευρετήριο (σ. 314-318).

Στην εισαγωγή διερευνάται η θεωρία στα εννοιολογικά συστήματα της Παιδαγωγικής, ώστε ο αναγνώστης να παρακολουθήσει στη συνέχεια με ευκολία την προβληματική της μελέτης. Η συγγραφέας αρχικά εξετάζει την έννοια της θεωρίας ως υπερσυστήματος στο οποίο εντάσσεται η θεωρία της λογοτεχνίας. Η διερεύνηση γίνεται σε τρία βασικά εννοιολογικά συστήμα-

τα: α) της Εμπειρικής Παιδαγωγικής β) της Ερμηνευτικής Παιδαγωγικής και γ) της Κριτικής Παιδαγωγικής. Η συγγραφέας υιοθετεί τελικά το εννοιολογικό σύστημα της Κριτικής Παιδαγωγικής, που αντιμετωπίζει τη θεωρία ως στρατηγικό εργαλείο, το οποίο συνεπικουρεί πρώτα την αναμόρφωση της σκέψης και μετά τον επαναπροσδιορισμό της πράξης.

Ακολουθούν τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο η συγγραφέας εξετάζει με συστηματικό τρόπο τους όρους συγκρότησης του μαθήματος της λογοτεχνίας και τις προοπτικές του. Πρόθεσή της είναι να τεθούν τα ουσιαστικά ερωτήματα για την οργάνωση της διδασκαλίας της λογοτεχνίας. Τα ερωτήματα αυτά αναφέρονται στη φύση, τη λειτουργία, τους σκοπούς και τους τρόπους μελέτης της λογοτεχνίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο επιλέγονται και παρουσιάζονται συνοπτικά ορισμένες θεωρητικές Σχολές της λογοτεχνίας και οι προοπτικές για τη διδακτική τους αξιοποίηση. Η επιλογή των Σχολών γίνεται με κριτήριο το αν προσφέρουν τα μέσα για μια άλλη θεώρηση της φύσης της λογοτεχνίας. Στο πλαίσιο αυτό παρουσιάζονται οι εξής σχολές: Νέα Κριτική, Ρώσικος φορμαλισμός, τσέχικος δομισμός, ειδολογική θεωρία του Frye, δομική αφηγηματολογία, σχολή του Bakhtine, αισθητική της πρόσληψης του Jauss και αναγνωστική ανταπόκριση του Iser (αναγνωστική σχολή της Κωνσταντίας).

Στο τρίτο κεφάλαιο συντελείται πλέον η σύνθεση των απόψεων που διατυπώθηκαν και επιχειρείται η σύνδεσή τους με την πράξη. Συγκεκριμένα, διερευνάται ο τρόπος με τον οποίο τα δύο επιστημολογικά πεδία που κατέχοιχ έχουν επηρεάσει τους τρόπους προσέγγισης της λογοτεχνίας –το ερμηνευτικό Παράδειγμα και το Παράδειγμα της ποιητικής– προσεγγίζουν το λογοτεχνικό κείμενο. Η σύνδεση των δύο Παραδειγμάτων με την πράξη δεν υπακούει στη συνήθη διαδικασία-εφαρμογή αλλά στοχεύει στην εξοικείωση του αναγνώστη με μια διαφορετική συλλογιστική που οδήγησε στις συγκεκριμένες μορφοποιήσεις. Στο κεφάλαιο αυτό ο αναγνώστης (αν διδάσκει το μάθημα της λογοτεχνίας) ανιχνεύει τις σχολικές παραμορφώσεις της ερμηνευτικής διαδικασίας (αυταπάτη της εξωτερικής αναφοράς, προβολή των προσωπικών εμπειριών, βεβιασμένη αναζήτηση των συγγραφικών ή κειμενικών προθέσεων κ.ά.) και αναγνωρίζει παρωχημένους διεκπεραιωτικούς ρόλους που έπαιζε εν αγνοία του. Τέλος εντοπίζει εργαλεία για έγκυρες διδακτικές χρήσεις με την ενεργητική και συμμετοχική του πλέον πρακτική.

Αντί Επιλόγου παρατίθεται απόσπασμα του Marcel Proust με την προτροπή του προς τους αναγνώστες «Κοίτα! Μάθε να βλέπεις!». Την προτροπή αυτή απευθύνει και η μελετήτρια προς τον καθηγητή-διαμεσολαβητή, ο οποίος επιθυμεί να ασκήσει τους νέους αναγνώστες σε κριτική ανάγνωση

για να χειραφετηθούν και να «κατασκευάσουν την ταυτότητά τους ελεύθερα και αυτοδύναμα».

Η Βιβλιογραφία (ελληνική, ξενόγλωσση, μεταφράσεις) που παρατίθεται στη συνέχεια είναι πλουσιότερη και η αναλυτική κατηγοριοποίησή της (Α. Πηγές: Προγράμματα-Οδηγίες, Σχολικά εγχειρίδια-Βιβλία Καθηγητή, Β. Γενική βιβλιογραφία: Επιστημολογία, Εκπαίδευση, Μάθηση, Διδασκαλία, Γ. Λογοτεχνική θεωρία-Λογοτεχνική κριτική, Δ. Διδασκαλία της λογοτεχνίας και Ε. Φιλοσοφία, Αισθητική, Κοινωνιολογία, Ιστορία της λογοτεχνίας, Κοινωνιολογία της λογοτεχνίας) αποτελεί σημαντικό βοήθημα για τον αναγνώστη.

Τέλος το Ευρετήριο κυρίων ονομάτων (ελληνικών και ξενόγλωσσων) παρέχει στο μελετητή ένα αξιόλογο εργαλείο για την αξιοποίηση του πονήματος.

Είναι φανερό ότι η κα Ευαγγελία Φρυδάκη τόλμησε ένα σύνθετο εγχείρημα και το έφερε σε πέρας με επιτυχία χάρη στον επιστημονικό της οπλισμό και την πολύχρονη και πολυποικίλη εμπειρία της στο γνωστικό αντικείμενο της λογοτεχνίας. Στην προσεγμένη –από κάθε άποψη– και καλαίσθητη έκδοση, το καθετί έχει σχεδιαστεί με ακρίβεια και κινείται σε έναν άξονα, με εσωτερικό ειρμό. Από το εξώφυλλο (πίνακας του Mark Rothko, Νο 10, 1950) έως την τελευταία σελίδα, ο επαρκής αναγνώστης έρχεται αντιμέτωπος με το πολυσυζητημένο δίπτυχο Θεωρία-Πράξη. Παρακολουθεί με άνεση, χάρη στη σωστή και ακριβή γλώσσα, την ανάπτυξη της σχέσης Θεωρίας-Πράξης σε συνάρτηση με τις επιστημονικές εξελίξεις. Οι τυχόν επιφυλάξεις για την απόδοση στα ελληνικά κάποιων όρων από την ξένη βιβλιογραφία (π.χ.: *transposition didactique* = *διδασκτική μετάθεση*) μάλλον θα άνοιγαν άλλον επιστημονικό διάλογο.

Η συγγραφέας λοιπόν με το επιστημονικά άρτιο έργο της κατορθώνει, αναμφίβολα με πολύ μόχθο, να αναδείξει πλήρως τις δυνατότητες για μια κριτική διδακτική χρήση της λογοτεχνικής θεωρίας. Έτσι, ο αναγνώστης (καθηγητής ή φοιτητής) που έχει νοιώσει την ανάγκη να απελευθερωθεί από στερεότυπες διδακτικές πρακτικές, κλείνει το βιβλίο και εφοδιασμένος πλέον με κριτήρια μπορεί να προχωρήσει σε επαναπροσδιορισμό του ζεύγματος θεωρία-πράξη υιοθετώντας στην τάξη νέες στρατηγικές δράσης.

Αναμένουμε με ανυπομονησία το επόμενο βήμα της συγγραφέως: αφού φώτισε τις πτυχές του διαλόγου για τη σχέση της θεωρίας της λογοτεχνίας με τη διδακτική πράξη να προτείνει νέους τρόπους ανάγνωσης για να δρασκελίσει ο αναγνώστης το *κατώφλι της πνευματικής ζωής* (Proust) με άλλα μέσα.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΚΟΥΜΠΙΑΡΟΥ-ΧΑΝΙΩΤΗ, δ.φ.

ISSN 1105-4255-111

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ ΒΙΒΛΙΟρυθμός

ΑΘΗΝΑ: Ζωοδόχου Πηγής 18, 106 81 Τηλ. κέντρο: (210)33.01.251 Fax: (210)33.06.918

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Βασ. Ηρακλείου 47, 546 23 Τηλ. (2310) 270.226 Fax:(2310) 250.972

€ 4,55

Κ.Α. 22966